

**КОВАЛЬОВА О.М.,
КІРСАНОВА В.В.**

Обліково-аналітичні аспекти ефективності реалізації кредитної політики комерційних банків України

**Ковальова О.М. – к.е.н., ст.викл. каф. обліку, аналізу і аудиту
Кірсанова В.В. – к.е.н., доцент каф. обліку, аналізу і аудиту
Одеський національний політехнічний університет**

Основним видом діяльності комерційних банків є кредитні операції, які забезпечують найбільший дохід банку, саме тому від правильності відображення в обліку банку кредитних операцій залежить ефективно та успішно прийняття управлінських рішень щодо формування належних умов для стабільності банку, а також захисту інтересів вкладників.

Однією із проблем в організації обліку і контролю кредитних операцій є значне зростання питомої ваги пролонгованих кредитів та відсутність належного відображення такого стану активів у бухгалтерському обліку, тому що відстрочка за кредитним договором (продлонгація) відображається за такими ж рахунками, що і довгострокова або короткострокова заборгованість, залежно від строку, який розраховується від дати відстрочки позики до дати її погашення. Тобто у бухгалтерському обліку пролонговані позики заносяться у строкові, а зростання потенційних ризиків неповернення кредиту приховується від осіб, бажаних оцінити стан банку і його ризики. Це стає однією з причин збільшення простроченої заборгованості за кредитами.

Використання в бухгалтерському обліку рахунків пролонгованої заборгованості було передбачено планом рахунків банків України, складеним за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Дана методика потребує удосконалення відповідно до сучасного стану пропонованих банками кредитних послуг клієнтам, практичного досвіду банківського нагляду за діяльністю банків, що буде сприяти формуванню ринкової і справедливої вартості облікових кредитних операцій, та закріпленню їх в обліковій політиці банку.

Найгіршу статистику прострочення кредитів за даними Асоціації банків України демонструє галузь сільського господарства. Найнижчі ризики по кредитах демонструють оператори ринку виробництва і розподілення електроенергії, газу і води [1].

Неповернення кредитів створює для банків цілий ряд проблем, серед яких на першому місці знаходяться фінансові витрати на стягнення боргів та судові процедури. Це обмежує можливості фінансових установ щодо видачі нових кредитів і ускладнює для них ведення прибуткової діяльності. Також в особливо

несприятливих ситуаціях, коли у банку багато проблемної заборгованості, НБУ може ввести в нього тимчасову адміністрацію. Природно, що банки зацікавлені в позбавленні від проблемної заборгованості.

Слід зауважити, що у більшості комерційних банків України недосконала технологічна схема організації кредитного процесу і в першу чергу – аналітичної роботи з оцінки кредитоспроможності клієнта, що часто має формальний характер, а використовувані системи показників недостатньою мірою охоплюють ці різноманітні аспекти діяльності позичальника.

Потрібно зазначити, що вітчизняна банківська практика має достатньо відпрацьований механізм лімітування як один із засобів управління кредитним портфелем. У той же час лімітування як один із найбільш важливих методів управління кредитним портфелем банку потребує подальшого удосконалення відповідно до умов функціонування вітчизняних банківських установ на кредитному ринку.

Насамперед потрібно відзначити, що система лімітування у процесі управління кредитним портфелем банку має будуватися на наступних основних принципах:

- по-перше, механізм лімітування повинен охоплювати всі види банківської діяльності, пов'язаної із відкриттям ризикових кредитних позицій;
- по-друге, обов'язкове поєднання усіх можливих втрат при розрахунку лімітів: ліміти встановлюються, виходячи із внутрішнього кредитного рейтингування конкретних позичальників або їхніх груп;
- по-третє, ліміти не підлягають перегляду на вимогу клієнтів банку;
- по-четверте, лімітування має базуватися на результатах комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників з урахуванням ризику дефолту потенційних контрагентів;
- по-п'яте, лімітування має враховувати обмеження за термінами, забезпеченню і валюті кредиту.

Загалом підвищення ефективності системи лімітування як засобу управління кредитним портфелем банку має передбачати наявність у кожної банківської установи достатньо розвинутої системи лімітів, адекватної як функціональній структурі банку, так і сучасним реаліям ринку банківських послуг в Україні.

У сфері формування кредитних портфелів банків не повинен переважати так званий «пошук надвисокої дохідності», оскільки це призводить до нарощування незбалансованості банківської системи.

Відповідно до «Аналітичного огляду банківської системи України за результатами 2016 року», підготовленого Національним рейтинговим агентством «Рюрік», кредитний портфель суб'єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності був представлений переважно кредитами, наданими

представникам сфери «Переробна промисловість» та «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів». За результатами 2016 р. середнє значення відсоткової ставки за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, складало 17,5% в національній валюті та 8,0% в іноземній валюті (20,6% та 6,9% відповідно на початку січня 2016 року) [2].

Беручи до уваги зовнішні фактори впливу на банківську систему України, вважаємо, що в 2017-2018 роках на формування кредитних портфелів банків будуть впливати наступні основні тенденції:

- подальше збільшення запасів ліквідності;
- продовження посилення політики управління ризиками;
- збільшення процентних ставок по кредитах внаслідок збільшення ризиків;
- кредитування в основному сектора корпоративного бізнесу на короткий строк; при цьому критерії вибору позичальників і далі будуть посилюватися;
- оптимізація структури бізнесу (подальше закриття збиткових напрямів, перегляд політики щодо каналів продажів, ін);
- розвиток порівняно недорогих інноваційних напрямків, таких як інтернет-банкінг;
- очікується, що ритейл-напрямки (масове споживче та іпотечне кредитування) банки будуть і далі скорочувати.

Щодо валютної характеристики кредитного портфелю комерційних банків, примітним також є факт, що за статистикою Асоціації банків України кредити на термін 5 і більше років є найменш ризикованими по переважній більшості галузей економіки незалежно від валюти кредитування.

Наступною проблемою є недостатня деталізація відображення у бухгалтерському обліку кредитів за термінами надання, які в бухгалтерському обліку та, відповідно, у фінансовій звітності, відображаються в загальному на рахунках короткотермінових (до одного року) і довготермінових (більше одного року) кредитів [3]. Такий підхід свідчить про недосконалість механізмів обліку кредитних операцій, оскільки будь-яка фізична або юридична особа не може на основі фінансової звітності банку правильно проаналізувати його ліквідність. Отже, доцільно запровадити більш розширений бухгалтерський облік кредитної заборгованості за строками надання з метою достовірного визначення суми резерву.

З метою мінімізації валютних ризиків внаслідок неповернення кредитів та згідно зі суттєвим рівнем валютизації кредитного портфелю комерційних банків, який складає 51 % станом на 31.03.2017 р. [2], доцільно здійснювати формування резервів у валюті наданих кредитів та виокремлення в обліку відповідних субрахунків.

Необхідними умовами фінансової стабільності суб'єктів банківської системи у мінливому економічному середовищі валютного ринку є:

– управління валютною позицією комерційних банків окремо за кожною валютою;

– здійснення постійного моніторингу і прогнозу динаміки курсів на валютному ринку України та міжнародних валютних ринках;

– вимірювання та контроль операцій в іноземній валюті, планування збалансованості доходів та витрат, що їх отримують/сплачують в іноземній валюті.

Запропоновані заходи дозволять завчасно приймати рішення щодо обмеження валютного ризику, вносити в поточну діяльність корективи, спрямовані на обмеження ймовірних і очікуваних втрат.

Для стандартизації вимог до облікової інформації та процесу обліку на міжбанківському рівні слід затвердити загальні підходи щодо кредитування клієнтів в іноземній валюті та обґрунтованість відсотків за кредитами, на рівні законодавчих актів. Такі дії призведуть до спрощення облікових процедур за кредитними операціями, об'єктивної оцінки та стабільності нормативно-правової бази щодо обліку кредитних операцій.

Література

1. Офіційний сайт Незалежної Асоціації Банків України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nabu.ua/ru.html>
2. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрік» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>.
3. Кірсанова В.В. Обліково-аналітичні інструменти управління реальними інвестиціями підприємства у процесі інноваційного розвитку : монографія / В.В. Кірсанова, Л.О. Волощук, С.В. Філіппова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 198 с.